

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1991 m. spalio mėn. 5 d. / October 5, 1991

Nr. 195(35)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Prarastas vartotojas Markso moksle

Norint susigaudyti dvidešimtojo šimtmečio visuomeniniuose ir net filosofiniuose klausimuose, nėra įmanoma išvengti susitikimo su marksizmu. Marksizmas yra davęs pradžią dviem didelėms politinėms kryptims: socializmui ir komunizmui. Jeigu socializmas šiandien yra toks politinis faktorius, kuris ieško naujų kelių, tai komunizmas ligi šiol nerodė sugebėjimo patį save studijuoti. Bet šiandien lietuvių tautai išsilaisvinus iš komunistinės okupacijos ir jai taip ilgai išgyvenus komunistinės sistemos valdymą, marksizmo objektų studijavimas darosi tiesiog gyvenimiška aktualybė.

Dėl to lietuviui kultūrininkui ir visuomenininkui šiandien nėra kitos išeities, kaip, norint rasti teisingą kelią, kuriuo toliau reikėtų eiti, teisingai pažinti marksizmą. Praėjusių metų Ateities studijinio savaitgalio Chicago'je dauguma paskaitininkų kaip tikėjo tuo keliu. Tarp jų marksizmo problemos atžvilgiu paminėtini profesorius dr. Stasys Vanagūnas ir advokatas Povilas Žumbakis. Jei pastarasis buvo susitelkęs labiau prie Lietuvos teisės reikalų, tai Vanagūnas, gerai pažįstantis visą sovietinio ūkio sistemą, atidengė vieną iš pagrindinių tos sistemos trūkumų. Verta jų pradėtai kelias eiti toliau.

Profesorius Vanagūnas labai pagrįstu būdu iškėlė kaip marksistinės sistemos trūkumą jos nesiskaitymą su vartojimo dėsniu. Marksistinėje sistemoje yra prigiminta milžiniškų mašinų ir jų gaminama dar daugiau, visai nekreipiant dėmesio į tai, kad nėra nei kam jas vartoti, nei galbūt reikalo jas vartoti. Pateikta analizė šį marksistinės sistemos trūkumą gerai išryškino. O mes ta proga turime teisę grįžti prie vieno patį elementariausių žmogiškos reaktyvumo faktų, kad žmogus yra žemiškų gėrybių arba įvairių prekių vartotojas. Ir kai pati sistema to nepaiso, tai ji negali turėti vilties išlikti pastovia vertybe.

Šiame numeryje:

Marksas ir vartotojas • Pokalbis su JAV LB pirmininku dr. Antanu Razma • Dokumentas Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus rankraštyne • Nuomonės ir pastabos • Naujos knygos • „Šėpos“ spektaklis Chicago'je • Algirdą Kurauską prisiminus • Marijos Strasevičiūtės darbų paroda • Kultūrinė kronika

„Tikiu, kad mes savo tautos neapvilsime“

Kalbamės su dr. Antanu Razma
JAV Lietuvių Bendruomenės
Krašto valdybos pirmininku

Artėjant JAV Lietuvių Bendruomenės tarybos suvažiavimui, kreipėmės į dabartinės kadencijos JAV LB Krašto valdybos pirmininką dr. Antaną Razmą su sauja klausimų, prašydami ta proga mesti žvilgsnį į pastarąjį JAV Lietuvių Bendruomenės veiklos laikotarpį ir pasidalinti mintimis tiek apie išeivijos nuolatinius rūpesčius, tiek apie naujus jos uždavinius Lietuvos pasiektos nepriklausomybės šviesoje.

— Mielas Pirmininke, Jūsų valdybos kadencija ko gero buvo turtingiausia Lietuvai tiesiog istoriškai įvykiais. Ar turėjote kokių nujautimų, valdybos darbą pradėdami, kad Lietuvoje dėsiai tokie stebukliai?

— Mano vadovaujamos Krašto valdybos kadencija prasidėjo su Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio gimimu 1988 metais ir baigiasi su Lietuvos laisvės atgavimu bei viso pasaulio valstybių pripažinimu Lietuvos Respublikos vyriausybės. Tai istorinis trejų metų stebuklingų įvykių laikotarpis.

Savintis pranašystę apie šiuos įvykius būtų juokinga, jeigu net sofistikuota Vakarų žvalgyba nepramatė šios laimingos revoliucijos, kuri su mažu kraujo praliejimu sunaikino komunistines diktatūras Rytų Europoje ir Sovietų imperijoje. Tikėjau, kad Lietuvos išsilaisvinimo, bet tik už kelerius metus.

— Kokiais būdais JAV LB prisidėjo prie Lietuvos atgimimo?

— Esminį Lietuvos atgimimą pati tauta išugdė dėka partizanų aukų, kalinių kančių, Sibiro

vergijų, Bažnyčios pasišventimo, pagrindinio drąsulių, šeimos židinių. JAV LB per lietuvių išeiviją tautos kovas už laisvę pastiprino, išlaikydama gyvą lietuvišką kultūrinę veiklą išeivijoje, auklėdama sąmoningą lietuvių jaunimą, perduodama radijo bangomis tautai išeivijos nusistatymą veikti įvairiais būdais, kad Lietuva atgautų pilną nepriklausomybę.

— Kokiu būdu Lietuvių Bendruomenė priėjo prie nuomonės remti Sąjūdį? Ar dėl to buvo daug svarstymų, ar tai buvo tik labai natūralu?

— Lietuvių Bendruomenė su didžiausiu džiaugsmu sveikino Sąjūdžio gimimą, turintį visos tautos paramą. LB taip pat rėmė rinkimus į Aukščiausiąją Tarybą, kuriuose Sąjūdžio kandidatai demokratiškai laimėjo daugumą.

— Žinome, kad šią vasarą sovietai neleido Jums apsilankyti Lietuvoje. Kokiomis progomis anksčiau buvojote Lietuvoje? Kokius išspūdžius, kokias išvadas parsivežėte Bendruomenės darbui?

— Turėjau kvietimą ir norėjau važiuoti į sporto olimpiadą šiais metais, bet Maskva nedavė vizos. Lietuvoje buvau du sykiai. Pirmą kartą — 1984 metais, kada buvau sekamas KGB visą laiką. Į savo tėviškę Žemaitijoje galėjau nuvažiuoti, tik dviejų „sargų“ lydimas, ir man tai kainavo 209 dolerių per vieną dieną.

Antrą kartą — 1990 metais per Vasario Šešiolikį, kada teko LB vardu sveikinti tautą prie Laisvės paminklo Kaune ir stebėti laisvus rinkimus vasario

ilgo komunistinio valdymo padarinį.

Šiandien, ir ypač Lietuvoje, kyla naujai turtingo žmogaus klausimas. Jeigu 12-ojo šimtmečio Vakarų krikščioniška visuomenė buvo užsidegusi krikščionybės esmės ieškoti ryšium su neturto dorybe, tai mūsų laikais, pergyvenus komunistinį nubiedninimą, natūraliai kyla turtingo žmogaus teisingo supratimo klausimas. Ir reikia prisipažinti, kad mes dar labai mažai esame pasiruošę rasti į šį klausimą išbaigtą atsakymą.

Ryšium su tuo kyla dar vienas uždavinys. Mes esame pastebėję, kad Sovietų Sąjungoje buvo sunaikintas ne tik vartotojas, bet ir jam būdingas pagelbininkas prekybininkas. Norint atstatyti vartotojo teises, tuo patiu kyla naujo pobūdžio prekybininko atstatymo uždavinys. Laisvas vartotojas nėra įmanomas be tarpininko tarp darbininko ir vartotojo. Tačiau prekybininko sąvoka yra mūsų visuomenėje sužlugusi ne mažiau, negu turtingo žmogaus. Dėl to naujam visuomeniniam mokslui yra gyvas uždavinys išugdyti visuomenėje prekybininką, kuris būtų kartu ir visuomenininkas.

V. Bgd.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui Vytautui Landsbergiui lankantis Chicago'je šių metų gegužės 11-16 dienomis, jam suruoštamą pokylę Field Museum of Natural History: Gražina Landsbergienė, dr. Antanas Razma, profesorius Vytautas Landsbergis.

LCA Photography

24 dieną, kalbėti televizijoje ir per radiją bei atsakyti į žurnalistų klausimus. Šį sykį galėjau kalbėtis, važinėti po Lietuvą laisvai, ir tautiečių nuotaikos buvo nepaprastai viltingos. Laisvės nuotaika viešpatavo visoje Lietuvoje.

— Kaip JAV lietuviai reagavo į kreipimąsi remti „Dovana Lietuvai“ akciją?

— Labai gerai. Kai 1988 metais Sąjūdis pradėjo veikti ir spauda galėjo laisvai reikštis, LB Krašto valdybos pirmasis didysis uždavinys buvo perspausdinti tenai Šapokos Lietuvos istoriją ir tam tikslui garantavo 50 tūkstančių dolerių. Paskelbus tam reikalui vajų, lietuvių visuomenė tuoj suaukojo arti šimto tūkstančių dolerių. Matydami lietuvių išeivijos didelį norą pagelbėti savo besilaisvinančiai tautai, 1988 metų pabaigoje įsteigėme „Dovana Lietuvai“ fondą, kur jau suorganizuota arti pusės milijono dolerių ir visa paskirta Lietuvos reikalams.

— Kokie didžiausi „Dovana Lietuvai“ atlikti darbai? Kas laukia ateityje?

— Paramą iš jos gavo valdžios įstaigos, įvairios organizacijos, kaip Sąjūdis, Sibiro tremtinių draugijos, ateitininkai, skautai, Vilniaus universitetas ir Kauno Vytauto Didžiojo universitetas. Mažydo biblioteka, kai kurios ligoninės, Vilniaus Pedagoginis institutas, kai kuri spauda, Krivinojo sekmadienio (sausio 13) žuvusiųjų ir sužeistųjų šeimos. Daugelis projektų buvo patvirtinti profesoriaus Vytauto Landsbergio.

„Dovana Lietuvai“ fondas turėtų būti išplėstas į ekonominę Lietuvai pagalbą, kuri su ambasadoriaus Stasio Lozoraičio Washington'e nurodymais pagelbėtų atstatyti sovietų-komunistų sugriautą mūsų krašto ekonominį gyvenimą.

— Kokius planus JAV LB valdyba turėjo kadencijos pradžioje? Kokius naujus įvykiai išaukė? Kuriuos pasisekė įvykdyti, kuriuos ne?

— Didžiausias JAV LB krašto valdybos planas ir tikslas buvo

Lietuvos išsilaisvinimas. Visų mūsų nepaprastam džiaugsmui, „stebuklingam sapnų išpildymui“ — Lietuvos Respublika laisva, pripažinta viso pasaulio valstybių. Aišku, šią laisvę išsikovojo pati tauta, dėka partizanų aukų, Sibiro ir kalėjimų kančių, pagrindinio veiklos, Bažnyčios religinių kovų, lietuvių šeimų patriotizmo. Lietuvių išeivija buvome tik gera pagelbininkė 50 metų žūtūtinėje mūsų tautos kovoje už nepriklausomybę. Būtų padaryta mirtina nuodėmė, jei drįstų kai kurie išeivijos veikėjai ar veiksniai pasigrobtį nuopelnus dėl Lietuvos išsilaisvinimo.

Tautai priklauso išsilaisvinimo nuopelnai, nes ji prarado daugybę partizanų gyvybių, ji kentėjo kalėjimuose, Sibire, ji rizikavo pagrindinio veikla, ji atsiremė į Bažnyčią, rizikuodama būti nubauta. Mes, išeivija, tautai pagalbą tai atliko pavyzdinčiai, bet nerizikavome savo gyvybėmis, profesijomis, šeimomis, turtu. Mūsų veikla tautos išsilaisvinimui buvo naudinga, bet be pavojaus. Tuo tarpu Lietuvoje dėl tautos išsilaisvinimo dirbantiesiems pavojaus buvo kiekvieną dieną ir jų daug nukentėjo ir žuvo.

— Jūsų kadencijos metu įkurta įstaiga Washington'e, kuri skirta ryšiams su įstatymdaviais. Ar tai buvo naudingas projektas? Kas šioje srityje pasiekta?

— Naujai įsteigta Lietuvių Bendruomenės įstaiga Washington'e, kuriai sumaniai vadovauja Asta Banionytė, buvo labai reikalinga ryšių palaikymui su Baltaisiais rūmais, Kongresu, įvairiomis valstybinėmis ir nevalstybinėmis organizacijomis, vedant akciją už Lietuvos išsilaisvinimą ir jos vyriausybės pripažinimą. Ji tebėra reikalinga ir dabar, atstovaujant Lietuvos reikalui ir jos politiniams bei ekonominiams interesams mūsų krašto vyriausybės sferose.

— Pasaulio spaudoje pastaraisiais metais pradėjome skaityti apie Amerikoje gerai susiorganizavusius pabaltiečius, kurie turi didelę įtaką JAV Kongresui. Ar tai teisybė?

— Dėka Lietuvos, Latvijos ir

Estijos drąsių žygių ir sprendimų, laisvinimosi eigoje, nuo 1988 metų iki pat dabar Amerikos ir pasaulio spauda, TV, radijų tinklai atkreipė ypatingą dėmesį į tų trijų tautų taikingą, bet ryžtingą kovą už nepriklausomybę. Išeivijos pabaltiečiai, ypačiai lietuviai, parodė gerą organizuotumą, paveikiant Kongresą ir Baltuosius rūmus pripažinti tų trijų kraštų laisvai ir demokratiškai išrinktas vyriausybes.

LB Krašto valdybos Visuomeninių reikalų tarybos pirmininkui dr. Tomui Remeikiui pavedus advokatei Reginai Narušienei suorganizuoti darbo seminarus 1990 ir 1991 metais, ji su kitų pagalba tai atliko pavyzdinčiai. Ji taip pat gerai vadovavo demonstracijoms Chicago'je ir kalbėjo žvaizdių televizijos ir radijo stočių su ja vestuose interviu.

— Kaip vertinate šį pavasari Chicago'je įvykusią Lietuvių muzikos šventę?

— LB Krašto valdybos surengta Lietuvių muzikos šventė, kuriai vadovavo Stasys Baras, pasisekė visais atžvilgiais gerai. Iš Lietuvos dalyvavę solistai, orkestras, kiti menininkai ne tik iškiliai pasirodė čia, bet irgi pakėlė įvairių šventės programų bei visos šventės meninį lygį. Buvo parodyta, kaip sėkmingai tautos ir išeivijos menininkai gali dirbti kartu, vieni kitus papildydami ir praturtindami.

— Šių metų gegužės mėnesį Washington'e, Los Angeles ir Chicago'je viešėjo Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis. Lietuvių Bendruomenė globojo šią jo viešnagę. Kaip ta viešnagė pasisekė?

— JAV LB Krašto valdyba pilnai globojo minėtuose centruose Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio viešnagę, kuri pasisekė labai gerai. Profesorius Vytautas Landsbergis ne tik laimėjo ypatingą dėmesį Loyola universitete, kuris jam iteikė garbės daktaratą, bet buvo pakviestas ir dalyvavo įvairiose programose televizijoje ir radiju.

(Nukelta į 2 psl.)

Kalbamės su JAV LB pirmininku dr. Antanu Razma

(Atkelta iš 1 psl.)

je, net ir pačiu geriausiu vakaro laiku. Jis taip pat susitiko su Illinois gubernatorium, Chicago's burmistru, kardinolu Bernardin, įvairiais politikais, ekonomistais, investatoriais, spaudos žmonėmis. Šios sėkmingos Vytauto Landsbergio viešnagės programai vadovavo ir reikiamus ryšius su amerikiečių pareigūnais, spauda, televizija, radiju išrūpino advokatė Regina Narušienė.

— Vienas iš didžiųjų išeivijos renginių per Jūsų kadenciją buvo Mokslo ir kūrybos simpoziumas 1989 metais Chicago'je, o ši pavasari Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko Lietuvoje. Anksčiau jo rengėjų tarpe būdavo ir JAV LB. Ar čia irgi buvo Bendruomenės įnašas, ar simpoziumas buvo organizuotas grynai Lietuvoje?

— Mokslo ir kūrybos simpoziumai Amerikoje ir Lietuvoje taip pat pasisekė pavyzdinčiai. Juose irgi buvo įrodymas tautos ir išeivijos mokslininkų, kultūrininkų naudingas bendradarbiavimas. Panašūs bendradarbiavimai turėtų vystytis ekonomijos, švietimo, religijos srityje, atstatant mūsų valstybę iš sovietų-komunistų paliktų griuvėsių.

— Kaip veikia JAV LB apylinkės? Kokie JAV LB Krašto valdybos santykiai su jomis? Kokios pagalbos jos laukia? Ko valdyba iš apylinkių tikisi?

— Sąjūdžiui gimus ir Lietuvos Respublikai nepriklausomybę atgavus, JAV LB apylinkių skaičius padaugėjo ir jų veikla pagyvėjo. LB apylinkės laukia daugiau asilankymų iš Krašto valdybos narių, kurie dėl daugybės darbų ir laiko stokos pastaruoju metu ne visada galėjo tai atlikti.

Krašto valdyba tikisi, kad kiekviena Lietuvių Bendruomenės apylinkė dar labiau suaktyvins savo veiklą lietuvių darbuose. Kad įtrauks vis daugiau jaunimo. Kad palaikys tamprus ryšius su savo atstovais Kongrese bei senatoriais, prašant įvairios pagalbos iš mūsų krašto vyriausybės Lietuvos atstatymui.

— Kaip veikia jaunimas Lietuvių Bendruomenėje?

— Per pastaruosius trejus metus jaunimo veikla Lietuvių Bendruomenėje ir už jos ribų yra labai pagyvėjusi. Lietuvos laisvėjimo kovas paremti kūrėsi įvairūs „ad hoc“ jaunimo komitetai didesniuose miestuose. Lietuvių Bendruomenė tuo komitetų darbui rėmė pagal galimybę. Vienas iš tokių komitetų, spontaniškai gimęs ir įsijungęs į Lietuvių Bendruomenės darbus, yra Philadelphia Komunikacijos centras, kuriam pavyzdinčiai vadovauja Vytautas Maciūnas.

Tikiuosi sėkmingo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Jaunimo kongreso, kuris įvyks Pietų Amerikoje šių metų pabaigoje. Turime visi remti šį Jaunimo kongresą.

— Kokia mūsų lietuviškos išeivijos spaudos rolė Bendruomenės veikloje?

— Lietuvių Bendruomenės ir, apylamai, visos lietuvių išeivijos egzistencijoje lietuviška spauda suvaidino milžinišką rolę. Be jos nebūtumėme pasiekę tų gerų rezultatų nei kultūrinėje veikloje, nei lituanistinio švietimo srityje, nei visuomeniniuose politiniuose darbuose, nei, apylamai, lietuviškai ugdydami jaunąją lietuvių išeivijos kartą.

— Kokie buvo rūpesčiai JAV LB vykdomo švietimo — ypač lituanistinių mokyklų tinklo — srityje? Ar esate patenkintas lituanistinio švietimo Amerikoje dabartine būkle? Kaip žvelgiate į šios JAV LB paskirties vykdomo perspektyvas artimoje ateityje?

— JAV LB Krašto valdyba visą laiką kreipė ypatingą dėmesį švietimui ir lituanistinių mokyklų stiprinimui. Yra pasigendama jaunų gerų mokytojų. Tikimės,

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis sutinkamas Midway aerouoste, Chicago'je, šių metų gegužės 11 dieną: su profesorium Vytautu Landsbergiu advokatė Regina Narušienė, dešinėje — Bronius Juodelis.

Jono Tamulaičio nuotrauka

esant laisvai Lietuvai, susilaukti profesionalių mokytojų iš tenai. Tik turėdami gerą lituanistinį švietimą, galėsime išauginti sąmoningą lietuvišką jaunimą, kuris bus reikalingas visą laiką mūsų mylimai tėvynei dabar ir ateityje.

— Ar Lietuvių Bendruomenė yra žinoma Lietuvoje? Ar pakankamai jos gyventojai informuoti apie LB darbus?

— Nuo Sąjūdžio gimimo ir spaudos laisvės atgavimo Lietuvių Bendruomenė populiarėjo mūsų gimtajame krašte. LB veikėjų lankymasis tenai, LB Lietuvai siunčiamas parama, Pasaulio lietuvių žurnalo persiuntimas į Lietuvą davė progos tautai pažinti Lietuvių Bendruomenę ir jos veiklą išeivijoje.

Iš tenai atvykę į čia Lietuvos lyderiai dažniausiai buvo globojami LB Krašto valdybos, kuri kartu posėdžiaudama su Lietuvos Respublikos vadovais, juos supažindino su šakotais LB darbais.

— Mes visada save laikėme lietuvių tautos nariais. Tauta yra ir mes. Kaip jūs paaiškintumėte tik per pastaruosius keletą metų įvairių mūsų atstovų prigydytą skambią frazę — „tauta ir išeivija“?

— Klausimas įdomus ir atsakymų būtų įvairių. Gal

filosofai, sociologai ar net politikai mieliau ir tiksliau atsakytų. Man tauta yra tenai — Lietuvoje, o išeivija esame tautos šaka, kuri, būdama lietuviškai sąmoninga, gali labai daug pasitarnauti Lietuvai. Mūsų misija čia yra išlaikyti ir ugdyti lietuvių jaunąją kartą, kuri išmokslinusi prisidėtų savo talentais prie tautos greitesnės pažangos visose srityse.

— Džiaugdamiesi Lietuvos nepriklausomybės pripažinimu, dabar susiduriame su naujais poreikiais padėti kelti krašto gerovę, stiprinti Lietuvos vaidmenį tarptautinėje plotmėje, remti Lietuvos mokslines, kultūrines ir šalpos institucijas. Kokiais būdais išeivija galėtų padėti lietuviams tėvyneje šituose rūpesčiuose?

— Galimybė yra daug ir įvairių. Kiekvienas gali dalyvauti, stiprinant Lietuvos atsitatymą. Atskiri investatoriai arba asmenys per savo korporacijas gali nukreipti investavimus į Lietuvą, kur darbo jėga yra labai pigi, o lietuviams sumanūs ir darbūs. Mokslininkai ir profesionalai, vieni ar su savo kolegomis, gali nuvažiuoti tenai ir kurį laiką praleisti, supažindindami Lietuvos žmones teoriskai ir praktiskai su Vakarų pasaulio pažanga. Lietuvių Bendruomenė kreips sa-

vo veiklos kelią ir šia linkme ir pagelbės visiems, norintiems prisidėti vienokių ar kitokių būdų prie Lietuvos atsitatymo. Klausimas platus ir daug straipsnių reikėtų parašyti, norint išsamiau į jį atsakyti.

— Kaip dabar turėtume vystyti veiklą, spaudžiant JAV vyriausybės teikti pagalbą Lietuvai?

— Turime toliau vystyti JAV LB Krašto valdybos Visuomeninių reikalų tarybos planą, kad kiekvienoje LB apylinkėje vis daugiau susiorganizuotų aktyvistų, palaikančių tamprus ryšius su savo atstovais Kongrese, senatoriais. Pas juos mes turėsime išgauti visokeriopą paramą atsistatantiai Lietuvai. Žydų sugebėjimai toje srityje bent iš dalies turi būti mums pavyzdžiu.

To siekiant, 1990 ir 1991 metais buvo suorganizuoti Lietuvių Bendruomenės „Darbas Lietuvai“ seminarai Washingto'ne. Juose kasmet vis daugiau dalyvių. Čia įsigyjama reikalingų žinių ir praktikos kaip paveikti Kongresą ir Baltuosius rūmus mūsų tautos labui.

— Ar išeivijos yra specialus uždavinys reaguoti ir atremti nepagrįstus puolimus nepriklausomos Lietuvos santvarkai, kylančius iš kitų pasaulio tautinių bendruomenių? Ypač, kad mums plačiai prieinama įvairių kraštų spauda ir televizija.

Nuomonės ir pastabos

Parem kime gera darančiuosius

Per 25 metus Stasys Balzekas, Jr. kuklią parodos šalytę pavertė pasaulinio lygio visuomeninė-kultūrine institucija, nesivaržančia sudėtingiausių projektų ir aktyviai veikiančia Amerikos lietuvių bendruomenę. Sunku pervertinti ir iš Muziejaus sklindančią kitataučiams amerikiečių lietuvių bendruomenę. Sunku pervertinti ir iš Muziejaus sklindančią kitataučiams amerikiečių lietuvių bendruomenę. Sunku pervertinti ir iš Muziejaus sklindančią kitataučiams amerikiečių lietuvių bendruomenę.

Pradžią muziejui kaupiamam medicininį knygų fondui padarė Lewis universitetas, padovanodamas keletą tūkstančių iš savo Medicinos bibliotekos naudotų knygų. Šios knygos yra gerai išlaikytos, išleistos prieš 2-5 metus. Iniciatyvą žada paremti ir kiti universitetai, privatus asmenys. Pasitarti kaip geriau ir efektyviau įgyvendinti projektą Stasio Balzeko namuose susirinko grupė gydytojų. Pristatęs sumanymo idėją ir esančias sąlygas, gydytojas Petras Kisielius pajuokavo, kad persiųsti tuos tūkstančius knygų į geras rankas Lietuvoje — tikras menkinieksis, palyginus su tuo, kas dar laukia lietuvių kilmės Amerikos gydytojų, turinčių entuziazmo ir galimybių padėti tėvų žemei. O kol kas ir šis „menkinieksis“ sukėlė nemažai ginčų: kokias knygas siųsti, kam, kur, kaip užtikrinti pasiekimą ir t.t. Visi sutiko su vienu — šis projektas naudingas, savalaikis ir perspektyvus. Jo dėka galbūt atsirastų papildomas impulsas Lietuvos medikams — visuomet buvusiems tautos vedliu gretose — pasisemti naujų idėjų ir energijos. Knygos jau rūšiuojamos ir pakuojamos. Prisiėkime ir mes visi, kuo galime, pinigais, patarimais, aukojamomis knygomis ar darbu. Bus dėkingas ne tik Stasys Balzekas, Jr., bet ir šimtai gydytojų vargstančioje Lietuvoje.

Į Midway aerouostą Chicago'je šių metų gegužės 11 dieną atvykusį Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininką Vytautą Landsbergį filmuoja Chicago's televizijos stočių darbuotojai.

Julijos Izokaitytės nuotrauka

— I nepagrįstus puolimus nepriklausomos Lietuvos santvarkai iš kitų pasaulio tautinių bendruomenių reikėtų mums atsakyti kartu su pačia Lietuva: tos srities žinovams išeivijoje, kuriems lengviau prieinama pasaulinė spauda, televizija ir radijas, kartu su Lietuvos valdžios vadovais, kuriems tenykštė santvarka žinoma ir archyvinė medžiaga prieinama.

— Kokia Jūsų paties atsikūrusios Lietuvos valstybės vizija, žvelgiant kad ir į tolimesnę ateitį?

— Į Lietuvos ateitį aš žiūriu optimistiškai. Suprantu, kad daugelio mūsų tautos sesių ir brolių charakteriai pakeisti. Religiniai vadovai, sociologai, psichologai, mokytojai ir, apskritai, vadovaujantieji su spaudos, televizijos ir radijo pagalba turės išmintingai veikti, kad padaryta žala kai kurių lietuvių galvosenai ir gyvensenai būtų atitaisyta. Žinoma, tai pareikalas nemažai laiko.

Lengviau bus pažangą įgyvendinti ekonominėje srityje, nes lietuvis, gavęs laisvę ir turėdamas teisę į privačią nuosavybę, suras būdus ir priemones greitam progresui. Lietuvis yra kūrybingas, teisingas, kantrus ir žiūri į ateitį viltingai, su didžiausiu optimizmu.

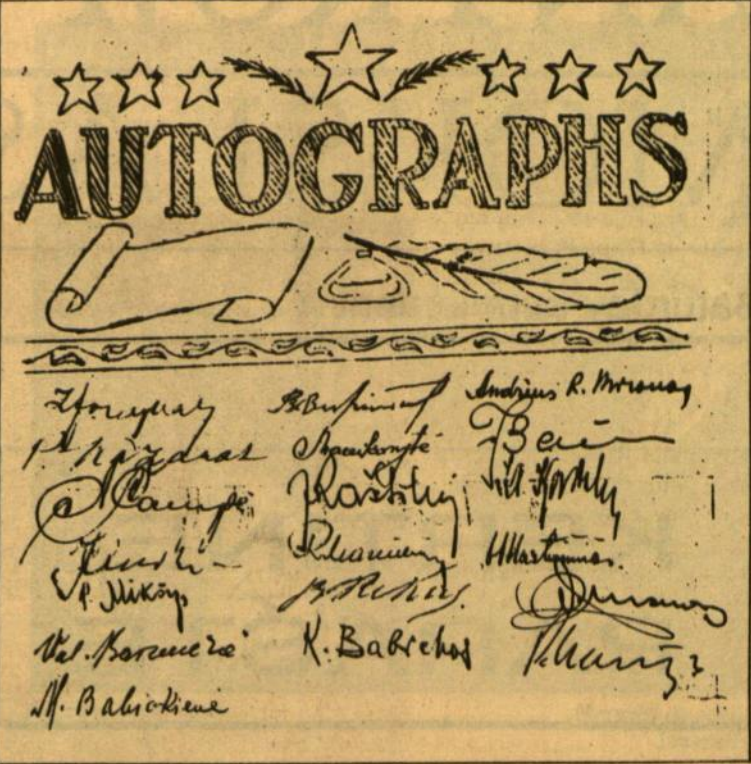
Taipgi ir pati lietuvių tauta didžiuojasi savo išeivija ir tikisi iš jos visokeriopos paramos. Aš tikiu, kad mes tautos neapvilsime.

(a. a. ll.)

skyriaus projektas — medicininės knygos Lietuvai — jau prasidėjo. Muziejus jau yra sukaupęs turtinę knygų siuntimą į Lietuvą partitį. Apie 120 dežių su išeivijos literatūros pavyzdžiais, amerikiečių mokslinėmis ir grožinėmis knygomis pasiekė Martyno Mažvydo, Vilniaus universiteto bibliotekas, Knygų rūmus Vilniuje, Kauno Karo muziejų. Pastarasis projektas skirsis savo preciziškumu. Muziejaus tikslas yra įduoti medicininės knygas į rankas dirbantiems specialistams ir studentams, kad iš toli atkeliavusi dovana duotų konkrečius vaisius, o netaptų dūlančia makulatūra bagalinėse valdžijos saugyklose.

Pradžią muziejui kaupiamam medicininį knygų fondui padarė Lewis universitetas, padovanodamas keletą tūkstančių iš savo Medicinos bibliotekos naudotų knygų. Šios knygos yra gerai išlaikytos, išleistos prieš 2-5 metus. Iniciatyvą žada paremti ir kiti universitetai, privatus asmenys. Pasitarti kaip geriau ir efektyviau įgyvendinti projektą Stasio Balzeko namuose susirinko grupė gydytojų. Pristatęs sumanymo idėją ir esančias sąlygas, gydytojas Petras Kisielius pajuokavo, kad persiųsti tuos tūkstančius knygų į geras rankas Lietuvoje — tikras menkinieksis, palyginus su tuo, kas dar laukia lietuvių kilmės Amerikos gydytojų, turinčių entuziazmo ir galimybių padėti tėvų žemei. O kol kas ir šis „menkinieksis“ sukėlė nemažai ginčų: kokias knygas siųsti, kam, kur, kaip užtikrinti pasiekimą ir t.t. Visi sutiko su vienu — šis projektas naudingas, savalaikis ir perspektyvus. Jo dėka galbūt atsirastų papildomas impulsas Lietuvos medikams — visuomet buvusiems tautos vedliu gretose — pasisemti naujų idėjų ir energijos. Knygos jau rūšiuojamos ir pakuojamos. Prisiėkime ir mes visi, kuo galime, pinigais, patarimais, aukojamomis knygomis ar darbu. Bus dėkingas ne tik Stasys Balzekas, Jr., bet ir šimtai gydytojų vargstančioje Lietuvoje.

Danas Lapkus
Chicago, Illinois

Lietuvių, keliaujančių iš Europos į Ameriką „General Hersey“ laivu 1949 metais, parašai laivo leidžiamame laikraštyje „Hersey Herald“ — laikraščio egzempliorių neseniai gavo Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus, Chicago'je rankraštynas.

Įdomus dokumentas Balzeko muziejaus rankraštyne

Pastaruoju metu Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus Chicago'je rankraščių skyrius gavo nepaprastą dovaną. Tai yra laikraštėlis Hersey Herald vadinamas „Atmintinis leidinys“, išleistas 1949 m. balandžio 26 d. Šis laikraštėlis buvo leidžiamas laive „General Hersey“, vykstančiame iš Bremen'o į New York'a. Laivas gabeno pabėgėlius iš Vidurio ir Rytų Europos.

Pirmajame Hersey Herald puslapyje įdėtos tarptautinės žinios iš Jungtinių Amerikos Valstybių, Anglijos, Kinijos, Hong Kongo. Kituose puslapiuose yra išspausdinti laivo kapitono, Mike Kachmarik, sveikinimai įvairių tautybių pabėgėliams, keliaujantiems šiuo transportu į New York'a. Randame čia sveikinimus lietuvių, gudų, ukrainiečių, vokiečių, slovaku, vengrų ir kitomis kalbomis. Lietuvių kalba yra įdėta du tekstai.

Viename iš jų skaitome: „Leiskite man dabar pasakyti jums 'Sveiki, Amerikoje', mano broliai ir sesės, ir palinkėti jums sėkmingos ir laimingos ateities laisvės šalyje. Tai buvo man puiki proga pabūti mažu nareliu

šioje didžiulėje grandinėje, padedant jums tapti vėl laisvais žmonėmis. Aš norėčiau padėkoti jums už jūsų bendradarbiavimą šios kelionės metu ir leiskite man palinkėti „Telaimina Dievas jus visus“.

Laikraštyje Hersey Herald labiausiai įdomus autografo skyrius, kuriame pasirašė devyniolika lietuvių keleivių. Reikia manyti, kad kiekvienos tautybės pabėgėliai pasirašydavo ant atskirų laikraščio egzempliorių, nes šiame numeryje figūroja tik lietuvių parašai. Pasirašiusių asmenų tarpe randame Kazio Babickio parašą. Jis buvo pulkininkas, inžinierius, Karo mokyklos dėstytojas. Čia pat randame Martos Babickienės, mokytojos ir žymios visuomenininkės, parašą. Pasirašė čia ir Andrius Mironas, rašytojas, vertėjas, daugelio spaudo leidinių bendradarbis.

Šis Hersey Herald leidinys buvo išleistas, laivui artėjant jau prie Amerikos, nes kaip rodo jame įdėtas 1949 m. balandžio 26 d. vidudienio laivo žurnalas, iki New York'o uosto buvo likę 308 mylios.

D. F.

Naujos knygos

• Karolis Milkovaitis. SLIBINŲ MIŠKE. Romanas. Vilnius, 1991.

Slibinų miške autorius Karolis Milkovaitis mūsų tarpe buvo žinomas kaip šaunus žurnalistas, poetas ir visuomenės bei šaulių veikėjas. Pasirodžius šiam jo romanui, dabar jis įrašomas ir į prozininkų tarpą. Knygos veiksmas prasideda suvalkietiškaime Kazlų Rūdos miestelyje vokiečių veržimosi į rytus Antrojo pasaulinio karo metu, tuo perteikdamas mūsų visų viltis ir nuogastavimus, vokiečiams užimant Lietuvą. Pagrindinis romano veikėjas Kajetonas čia per gausius puslapius keliauja tais mūsų atsiminimuose dar labai gyvais laikais ir įvykiais, vaizdingai įpindamas tiek asmeniškos laimės valandas, tiek partizaniską taip pavojingą veiklą, kaip infiltruotą pas vokiečius lietuvių šnipas. Toliau — bėgimas nuo vėl artėjančių rusų, daug kam patirtas atsiskyrimas nuo šeimos narių. Gyvenimas bėglių stovyklose vėl iškelia įvairias skirtingas žmonių galvosenas apie pasaulį, žmogų, daromą neteisę vieno kitam. Susiduriame ir su puikiais tautiečiais, ir su išdavikais. Tokių būta visur ir visais laikais. Kas juos augino?

Čia pagrėžint perbėgam per kelias labai jautrias pokario metu vykusias mūsų tautiečių istorijas. Tikroviškai, jaudinančiai aprašy-

tas, kurios ypač paliečia prieš daugelį metų daugelio iš mūsų panašius pergyvenimus. Knygos pabaiga gana netikėta, nors lengvai suvokiama. Juk keliauome panašiais keliais — tie, kurie čia išeivijoje atsiradome.

Knyga spausdinta Lietuvoje, kur ji tikrai bus istoriškas brangakmenis. Ten ją spaudai parengė kultūros žurnalo Santara redakcija, vyriausiasis žurnalo redaktorius Romualdas Norkus su padėjėjais. Ten juk gyvena dar daug mūsų giminių ir įpėdinių, dar mažokai turinčių tikrovinių žinių, kad ir prozos forma, kokiais akmenuotais ir vingiuotais keliais mes ejome, kol atgavome teisę vėl būti žmogumi.

RKV

• LAPKRIČIO SINOIKIJA. Antroji religijos filosofijos ir bažnytinio meno studijų savaitė. Straipsnių rinkinys. Lietuva: Stasio Šalkauskio fondas, 1991. Redakcinė kolegija: kun. V. Aliulis, J. Dvarionas, A. Guščius, D. M. Stančienė. 186 puslapiai.

Nuo 1988 metų Lietuvoje rengiama studijų savaitė religijos filosofijos ir bažnytinio meno klausimais, pavadinta „Lapkričio sinoikija“. Jos tikslas, kaip pažymi rengėja ir šio leidinio viena iš redaktorių Dalia Marija Stančienė, yra „dvasinis apsiungimas su krikščioniška Vakarų Europos kultūra“.

Komunistinės nostalgijos „Šėpos“ spektaklyje

DALIA SRUOGAITĖ

Šių metų rugsėjo 15 dieną dar viena teatrinė trupė iš Lietuvos aplankė Čikagą. Jau esame susipažinę su Lietuvos Jaunimo, Vilniaus Akademinio ir Lietuvos Mažuoju teatrais, suteikusiais mums įvairiaspalvį pastatymą, režisierių, aktorių diapazoną. Dabar smalsiai laukėm „Šėpos“ spektaklio, kuris žadėjo Jaunimo centro scenai naujovę – lėlių teatrą.

Buvome trumpai su „Šėpa“ supažindinti šio dienraščio korespondento (j.ž. 1991 m. rugsėjo 10 d.), tačiau ryškiau apie save pasisako pats teatras išpūdingos programos įžangoje:

„Šėpos“ teatras, gimęs Vilniuje niūrių 1988-ųjų rudenį, nėra kažkas nauja nei Vilniaus, nei Europos teatro istorijoje. Tai seniausių teatrinų tradicijų palikuonis, atsiradęs, keistai susijungęs dviejų, atrodytų, priešingoms kultūros kryptims – religinei (arba tiesiog „rimtajai“) ir juoko kultūrai. Europos kultūros jaunystėje (Antikoje ir Viduramžiais) šios kryptys egzistavo šalia, kiekviena jų buvo būtina, turėjo savo vietą ir tuo būdu buvo išlaikoma harmonija tarp „aukšto“ ir „žemo“.

„Graikų teatre greta valstybinio“ teatro, vaidinusio didžiulias tragedijas, egzistavo komedija ir mimos. Aktoriai mimai – vėlesnių laikų farso ir bufonados pirmtakai. Romos imperatorių triumfų metu liaudis ne tik šlovindavo triumfatorių, bet ir grubiausiai tyčiodavosi iš jo. Triumfas – tai didžiausias liaupsinimas ir didžiausios patyčios. Prasmė – šlovės akimirka triumfatorių neturi pamiršti, kad yra paprastas žmogus. Viduramžiais aukščiausias teatro žanras – misterija, kur buvo vaidinami Senojo arba Naujojo testamentų siužetai. Bet šalia misterijų buvo vaidinami farsai, satyros, turgaus balaganai ir „išvirkšti“ bibliniai siužetai. Tai jau žemasis teatras. Misterijų scena dažnai atkurdavo vertikalių pasaulio modelį – dangus, žemė, pragaras“.

„Lėlių misterijos vykdavo specialiose 3 aukštų spintose, kur

Landsbergis su pirmąja vyriausybe: Brazausku, Prunskiene, Ozolu

Bush'as ir Landsbergis

Burokevičius

kiekvienas aukštas reiškė vieną iš Pasaulio sferų. Ilgainiui religinius siužetus palaipsniui pakeitė moraliniai, buitiniai, netgi politiniai. Balaganas, farsas, satyra atėjo į misterijų sceną ir tuo pačiu „pasaulio modelį“ išvertė į kitą pusę. „Šėpos“ ir panašių teatrų prigimtis dvilypė – turiniu tai liaudiškas balaganas, farsas, forma – misterija“.

„Vilniuje tokį teatrą buvo sukūrę Universiteto studentai lenkų okupacijos metais, po Pirmojo pasaulinio karo. Teatras vadinosi „Shopka Wilenska“ (lietuv. – Vilniaus Šėpa) ir

garsėjo visoje Lenkijoje savo aštriu politišku. [...] „Šėpos“ spektaklis įvyko 1938 metais ir čia jau vaidino tokių įžymių politikų, kaip Hitleris ir Pilsudskis, lėlės. Vėliau tradicija nutrūko – karo ir pokario sovietinės okupacijos sąlygomis politinis teatras buvo neįmanomas“.

„Po 50 metų, 1988 metų rudenį, Vilniaus konservatorijos studentai ėmėsi atgaivinti ŠEPĄ. Pirmasis spektaklis „Revoliucijos lopšinė“ įvyko 1989 m. sausio mėn. 30 d.“

Beje, programa jau labai amerikietiška – pilna superlatyviai plojančių ištraukų iš ne tik Lietuvos spaudoje rašiusių teatro žmonių, bet ir užsienio – net duota iškarpa iš *The Christian Science Monitor* (Linda Feldman, 1990 m. sausio 8 d.). Taigi prieš spektaklį pasiskaitę žymių teatralų impresijų, iš anksto buvome entuziastingai nuteikti ir nekantriai laukėme trečiojo skambučio, spoksodami į scenoje pastatytą lietuvišką „šėpą“ su uždarais langeliais, mintyse spėliodami: kas tuos langelius pravers, kas juose pasirodys?

Dar prieš spektaklio pradžią režisierius taip pat pažymėjo, kad „Šėpa“ yra linksmas teatras, nes visa, kas „Šėpoje“ rodoma, yra juokinga, ir spektaklio aktoriai stengiasi išreikšti savo požiūrį į tuos dalykus, kurie jiems atrodo reikšmingi. Įsidėmėtina: Gintaras Varnas pasakė, kad „spektaklį nereikėtų suprasti kaip tam tikrą laikraščio ar žurnalo formą – visi įvykiai, kuriuos jūs pamatysite, nėra tikri, tai yra mūsų fantazija, bet kai kurie iš jų yra artimi realybei“.

Režisierius taip pat paaiškino „Šėpos“ dalis: viršuje veiksmas vyks Maskvoje, apačioje – Vilniuje, o visa, kas dės virš „Šėpos“, bus kitos šalys arba kitos erdvės. Jis pažadėjo spektaklyje pereiti visą 20-ojo am-

žiaus Lietuvos istoriją (spektaklyje visos šio amžiaus Lietuvos istorijos nematėm).

Režisierius taip pat supažindino su keliais personažais – lėlėmis (jas pagamino Alius Šalkauskas ir Ligita Skukauskaitė), kurių, anot jo, mes nepažįstame (kai kas tikrai pažįsta): maskviečiais, Ligatovu, Jazovu, Jenajevu, Jelcinu, Lietuvos komunistais, Saddam Hussein, François Mitterand ir net Juozaičiu.

Spektaklis prasidėjo Angelo ir Šetono dainelių uvertiūra, o juos vaidino ne lėlės, bet žmonės – aktoriai su kaukėmis. Virš „Šėpos“, rojuje, Marksas ir Engelsas, su Šetono pagalba gimdo savo sūnų Leniną ir sutveria jam žaidimų draugę Nadieždą. Ne-trukus Šetonas nutrenkia Leniną į Maskvą ir džiaugiasi: „Mano amžius prasidėjo, klesti pragaro idėjos“.

Toliau vaizduojama revoliucijos pradžia, Antrasis pasaulinis karas, Lietuvos okupacijos, perestroikos pradžia ir t.t. Spektaklis baigiasi šia diena, „Šėpa“ svyra ir virsta, o Angelas pasiima savo globon visus geruosius Lietuvos vadovus.

Maždaug dvi valandas trukęs vaidinimas, pavadintas „Komunistinės nostalgijos“ – istorinė misterija-farsas, parodė lietuviškoje scenoje naują, nematytą teatrinį žaidimą. Meistriškai pagamintos lėlės, pamautos ant virbų, kurių personažai buvo nuostabiai ir gyvuosius veikėjus panašūs, satyriškai parodijavo 1917-1991 metų politinius įvykius Maskvoje, Vilniuje, Maltoje, Persų įlankoje ir panašiai. Stebėjome Kazimierą Prunskienę, Raisą Gorbaciova(ienę), Margaret Thatcher, už jas kalbėjo Dalia Michelevičiūtė (taip pat vaidinus Angela); Leniną, Švedą, Ozolą, Motieką, Sakadolskį (Audrius Nakas); Marksą, Staliną, Brazauską, Vaišvilą, Kohl'į (Algirdas Dainavičius); Eismuntą, Šepetį, Bush'ą, Vilką, Landsbergį (Šarūnas Puidokas); Engels'ą, Michailą Gorbaciova, Burokevičių, Ivanovą ir Terlecką (Džiugas Siaurusaitis, vaidinęs ir Šetoną). Programoje nepažymėta kieno balsais triukšmavo Juozaitis, Hussein, Hitleris, Jazovas, Jenajevas, kieno valdomas atėjo ant balto žirgo baltas Jelcinas.

Lėlės politikavo, barėsi, mylėjos, šoko, dainavo, liūdėjo, šukaliojo – liejo pilną jausmų

Marksas, Engelsas, Leninas, Stalinas

Gorbaciovas, už jo – Jazovas

BUČIUOJU TĖVIŠKEI RANKĄ

*Jie tėviškę užkasė gyvą,
Užpylė gruzdu, pelenais.
Rudenį šiltą, vėlyvą
Glostau kapą delnais.*

*Ir skaudžiai delnan iširėžiu
Suskaldyto stiklo kraštu.
Bėga kelio kruvinos vėžės,
Kuriom išėjau ir grįžtu.*

*Pareinu, nenorėdamas nieko,
Nesigirdamas meile menka.
Tegu tik duonos atriekia
Mirusio tėvo ranka.*

*Tegu tik motina renka
Jos trupinius nors ir sapne –
Bučiuoju tėviškei ranką,
Žegnojančią mane.*

RUDENIŠKAS PRISIMINIMAS

*Prisimenu:
Ruduo ateidavo
Per seną Boblaukio kaimą
Tarytum elgeta,
O su pilnais krepšiais
Raudonų ir geltonų obuolių.*

*Po vakarienės
Jisai apsinakvodavo
Tvarto pastogėje
Ant sauso šieno,
Kad sodo medžiuose girdėtų
Migdantį vėjo dvelksmą.*

*Ryte,
Jeigu jau būdavo šalna,
Ruduo prašydavo drobinių autų.
Jais apvyniojęs kojas,
Ištodavo į klumpes
Ir traukdavo į pietus,
Padeginėdamas pakelio skroblus
Ir ant kalvų
Visas girias užliedamas
Lapų neužgesinama liepsna...*

skalę. Šarūno Leonavičiaus scenovaizdis dažnai keitėsi, atskleidamas pasigėrėtina išradingumą: žmogiškais išpieštoje juostoje parodydamas Baltijos kelią ar šešėlių teatrą – tankų mūšio įscenizacijoje.

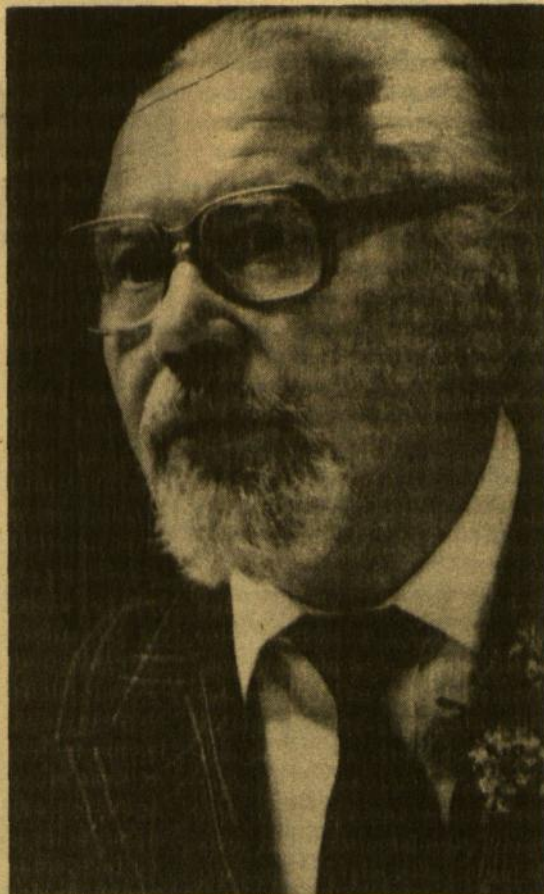
O lėlių pavyzos – tikrai simboliškos: plačiapetis Gorbaciovas, savo kūnu užimas veik ketvirtadalį Kremiaus ruimo, tokie pat

išpampėliai jo draugai, vėliau priešai, gaspadoriškai stambus Brazauskas ir išpūstai apkūni Prunskienė. Maži žmogeliukai, it šakaliukai – Landsbergis, Ozolas, kiek ilgesnis Motieka ir žaliai sparnuotas Vaišvila – rodėsi išnirę iš lietuviškos patarlės: „Mažas kupstas didelį vežimą verčia“.

Kompozitoriaus Šarūno Nako muzikinės palydos buvo tikslios, kartais keliais dainų posmeliais nusakančios tam tikro laikotarpio įsisiūbavusias emocijas. Sumaniai panaudoti potekstiniai garsai: gegutė – pranašaujanti ateitį, vieversėliai – skelbia aushantį Lietuvos rytą, kranksintys varnas – priešą ir t.t. Gražiai skambėjo lietuviškos dainos (Dalia Michelevičiūtė?), deja, jų lyrinis tekstas dažnai liko nesuprastas.

Vaidas vijo vaidą vakarietišku tempu, taiklių kupletų pajavirinamas. Ypač pirmoje dalyje nuolat kintantis ritmas neleido žiūrovų mintims nuklysti į pašalius. Simpatingai parodyta Dainų šventė su potekstine dainele: „Sėk, sesute, žalią rūtą, kad Lietuva laisva būtų“...

Daug išradingumo pateikė mums gabus režisierius, pavyzdžiui, Landsbergio atsilankymas pas Gorbaciova, kai nuo „labas rytas“ greit sakoma „labas vakaras“, viena akimirka parodyta, kaip ilgai tariamasi dėl ko tartis ir niekaip nesutariama. Gal tik režisierius per daug leido lėlėms šokinėti, nes visoms judant kartais sunkoka buvo atskirti kalbančiąją. Buvo daug šmaikštaus šamojo, papildyto, kaip rašoma programoje, veikėjų pagarsėjusiomis replikomis, kurios ne visos yra mus pasiekusios. Pavyzdžiui, ar tikrai Terleckas šaukė, kad Kazimiera Prunskienė valgė juodą utelę?...

Kazys Bradūnas

Vytauto Maželio nuotrauka

*O kad eilėrašty dabar
Vėl sužėruotų
Bent vieno lapo žarijelė.*

RUDENIO NAKTĮ

*Kada užmigsiu tylomis,
O sapno šlamesys pažadins,
Kada keliausiu žvaigždėmis,
Kur skrenda jau laukinės žąsys...*

*Ne. Tai ne sapnas. Ir tuojau
Paliečia žemę basą pėdą
Tik žąsys vis toliau, toliau
Ir vos, jau vos girdžiu kaip gieda...*

Įsivaizduojame, kad „Šėpa“ anapus Atlanto sukėlė riaumojančią audrą, ypač praėjusiais metais, kada dar labai nepatartina buvo pašiepiančiai pašokdinti Kremiaus poniją bei jų padlaižiautojus komunistus. Iš pateiktų programoje recenzentų ištraukų matome tik „valio! valio! valio!“ Be abejo, ir mes, jei nebūtumėm buvę šiaipus tos didžiulės balos, o kartu su jais visais savo kailiu patyrę jų negandas, jų viltis, šauktumėm „bravo!“ iki gaidgystės, nekreipdami dėmesio į spektaklio „duobes“, nes anų dienų taip drąsiai bei satyriškai pateiktos aktualijos užgožė visus nesklandumus. Atslūgus visų politinių įvykių įtampai ir Lietuvai tapus nepriklausomai, jau į spektaklį žiūrėjom kaip į netolimos praeities atpasakojimą, tiesa, ne visai tikslų, nes, pagal režisieriaus teigimą, kai kurie scenoje rodomi vaidžiai buvo tik atliekų fantazijos sukurti.

Prasidėjus perestroikai, sujudo šiaipus ir anapus lietuviškieji teatrai. Pas mus važiuo dar valdžios išlaikomi Lietuvos žymieji teatrai, o į Lietuvą vyko išsvijios scenos mėgėjai-entuziastai, be jokio finansinio užnugario. Ir čia, ir ten recenzentai buvo itin pakantūs, itin tolerantiški, daugiausia besidžiaugia pačiu įvykiu, mandagiai nepaliesdami spektaklių, kaip meninių įvykių, įvertinimo. Todėl ir dabar dar ne-jauku peržengti šią užbrėžta neliečiamumo liniją ir iš nuošalesnio kampo pažvelgti į matytą „Šėpą“, jokių būdu nežeminant jos reikšmės ir populiarumo. Keliomis pastabomis norėtusi tik iškelti mus užkludžiusius spektaklio epizodus.

(Nukelta į 4 psl)

Landsbergis

Terleckas

Viršuj – Ozolas
Apačioj – Vilkas

Komunistinės nostalgijos „Šėpos“ spektaklyje

(Atkelta iš 3 psl)

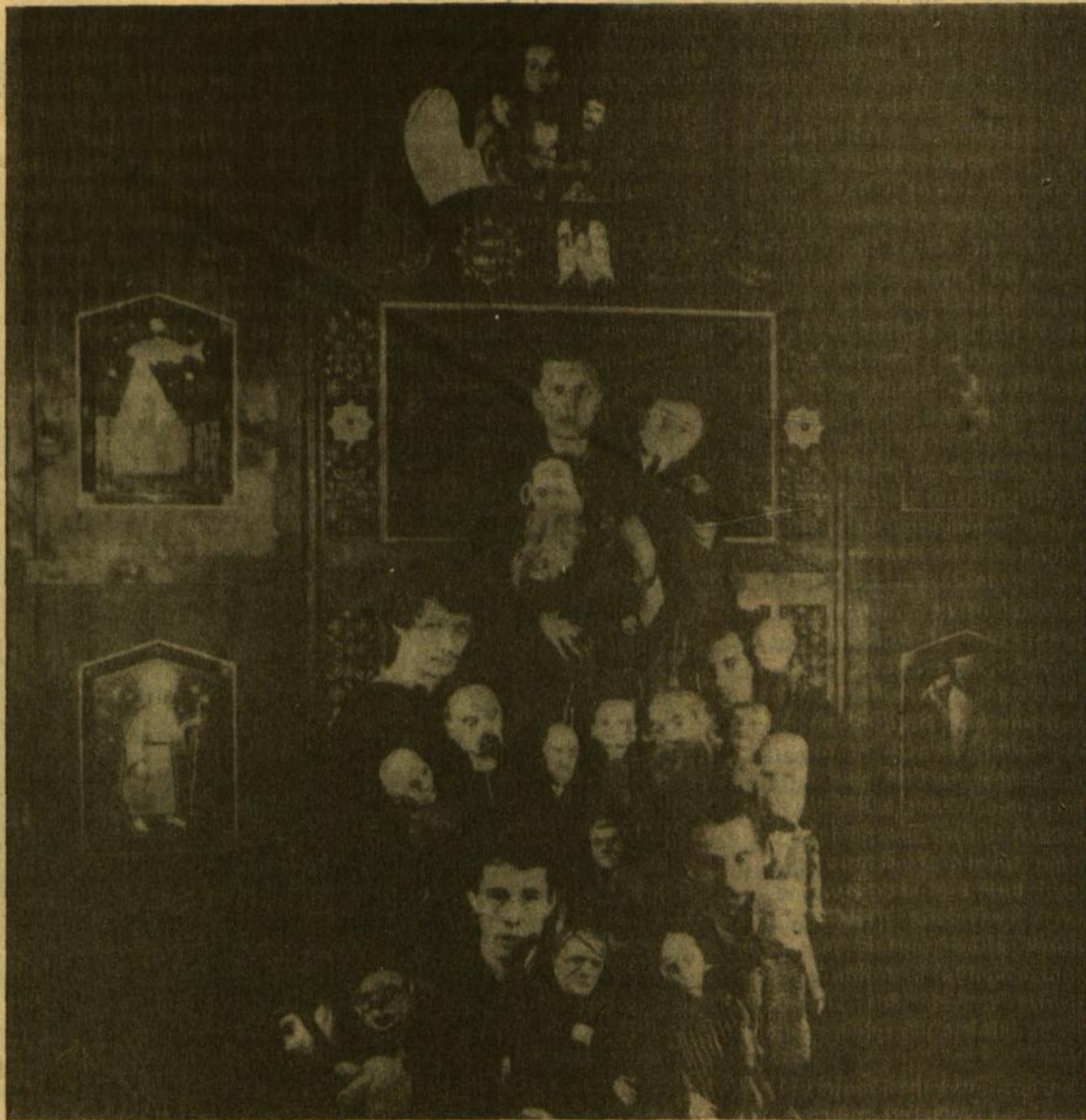
„Šėpoje“ dominavo vyrai, o dvi moterys (be jų, Nadiežda ir Raisa buvo tik epizodinės) — įspraustos į neigiamųjų personažų gretas. Labiausiai išsineveikta tapo (tada dar premjerė) Kazimiera Prunskienė, tarsi visa, ką ji nuveikė, buvo juokų darbas. Žinia, „chuliganiškame“, kaip sakė režisierius, teatre, galima fantazuoti ją kaip Gorbačiovo meilužę, tačiau jai skirti aštrūs ir perdėm neskoningi epitetai bei ilga meilikavimosi scena su Gorbium iškrito iš viso pastatymo rėmų.

Mes čia, Amerikoje, tikrai džiaugėmės Kazimieros Prunskienės vizitu, jos mokėjimu sužavėti net patį prezidentą Bush'ą (ar žavesys yra blogybė?) ir būti viena iš pradininkų Lietuvos vardo prikėlimo televizijoje, radijuje ir plačioje spaudoje. Na, kainas padidinti ji pasiskubino (o jos vis tiek buvo pakeltos), padarė klaidų, tačiau ir dabartinė Lietuvos valdžios vyrija dar nemažai pasiklysta, pavyzdžiui, atsiskaidydama mums, gimusiems ir augusiems tėvynėje, suteikti Lietuvos pilietybę.

Parodijuoti ryškia anų dienų asmenybę, žinoma, galima — tam ir yra „Šėpa“, tačiau skiriant jai daugiau laiko ir vietos nei Burokevičiui, Ivanovui ar Jenajevui, net ir Juozaičiui — pernelyg karčiai pripirpinta. „Šėpoje“ juokiamasi iš vyrų dėl jų politinių veiksmų, o iš moters — dėl jos asmeniško būto ar nebūto nutikimo, labai tirstai juoda spalva nutapytu.

Antroji moteris — Salomėja Nėris — įvesta kaip pati didžiausia Lietuvos išdavikė, pardavusi Lietuvą Maskvai. Iš tiesų, nei ji Lietuvą pardavė, nei nusiuntė bent vieną lietuvį į gulagą. Pražudė ją toji nelaimingoji poema, už kurią jai ir šiandien kai kas negali atleisti.

Albertas Zalatorius, žymusis lietuvių literatūros tyrinėtojas ir kritikas, šiame metiniame Santaros-Sviesos suvažiavime savo paskaitoje pabrėžė, kad anuo, pačiu baisiausiu stalinizmo metu nebuvo nė vieno balto rašytojo. Nė vienas neišvengė nei

„Šėpos“ teatro kolektyvas: Dalia Michelevičiūtė (viršų), Algirdas Dainavičius, Audrius Nakas, Šarūnas Puidokas, Vygtantas Telksnys, Džiugas Siaurysaitis.

„Šėpos“ teatro nuotraukos šiame numeryje: Audriaus Zavadskio ir Gintaro Janavičiaus.

raudonos, nei ružavos spalvos savo raštuose. 1991 metais „Vagos“ leidyklos Vilniuje išleistame dokumentų rinkinyje *Rašytojas pokario metais* matome, kokia siaubingai klaidi buvo doro rašytojo padėtis.

Ne vieta čia aiškinti Salomėjos Nėries asmenybę, jos naivų pasitikėjimą kai kuriais asmenimis, jos gyvenimo tragediją bei ankstyvą praragėjimą. Apie tai išeivijos spaudoje buvo daug rašyta, o dabar išsilaisvinę Lietuvos kritikai mato ją kaip tragiką, mimoziskai trapią, nuostabią lyrikę, kurios vardo niekas nei

nemano iš mūsų klasikų tarpo išbraukti. Atrodo, jauni „Šėpos“ aktoriai, vaizduodami Salomėją Nėrį kaip Lietuvos išdavystės simbolį, nėra susipažinę su faktais, o paleidę fantaziją į lankas, pasirinko ne tą personažą Lietuvos tragedijai pavaizduoti. Visi žino, kad tragedijos autoriai buvo vyrai!

Šitoks „pasiskoningimas“ dviem žymiom Lietuvos moterim rodo, kad dar sunku perprasti jaunims tėvynainiams, kas yra *žmogaus teisė* ir *lygybė*. Ar nebuvo, bent jau Sąjūdyje, iškilių moterų? Ar nelydėjo garbinga mokslinin-

kė ir pedagogė mūsų Trispalvės į Gedimino kalną?... Nenorom tad persasi mintis, kad laisva Lietuva yra laisvų vyrų šalis...

Bet grįžkime prie spektaklio. Suprantama, kad šiesiems aktoriams yra nelengva žaibisku greičiu keisti balsus ir vaidinti už daugiau nei 30 personažų. Tačiau jei pasiryžta balsus imituoti, ne pro šalį būtų geriau juos ištudijuoti. Atrodo, labiausiai buvo vykęs Landsbergis ir moterys. Bush'o akcentas priminė ne prezidentą, bet jaunosios kartos Amerikos lietuvių, o Sakadolskio mėgdžiojimai pravartu būtų pasi-

klausyti Edmundo Butkaus (Vilniaus radijo užsieniui diktoriaus), kurio tembras ir tartis yra gana panašūs į Romo, jeigu pastarojo nebesiklausoma „Amerikos balso“ programoje. Lėlė Gorbačiovas (be rusiško akcento) ir aktorius, vaidinęs net su kauke Šetona, buvo geriausiai suprantami. Visų kitų dažnai greita kalba krikimas ir neišlavinta dikcija nepasiekė žiūrovo, daug nesuprastų frazių bei sąmojo dingo pačioje „Šėpoje“.

Beje, sceninės kalbos kultūros nepaisymas yra ryškus visuose Lietuvos teatruose (rusų itaka?). Ne kartą jau esame skundęsi, jog ne tik žodis, bet ir pats balsas nepereina per rampa. Tas pats pasikartojo ir „Šėpoje“; tiesa, mikrofono pagalba balsas pasiekė balkoną, tačiau sumaumoto teksto geroka dalis liko nesuprasta. Tapo nuskriausti autoriai Jovita Žabaitė ir Dočys iš Alksnynų Ž. — pažįstamas mums iš įdomaus leidinio *Sietyno*. Režisierius Gintaras Varnas, pats turėdamas aiškia tartį, matyt, žinodamas tekstą mintinai ir pripratęs prie savo aktorių šnektos, tiesiog praleido pro pirštus garsą, visą dėmesį sutelkdamas vaidybai, mizanscenoms, garsų efektams, na ir intonacijai, tik ne dikcijai.

Nežiūrint visų pastabų, kurias, kuriai vadovavo mūsų žinomas grafikas Telesforas Valius. Algirdo Kurausko veržli prigimtis, siekianti pažinti menų paslaptis, netilpo vien dailės ribojamame pasaulyje. Teatras ir vaidyba taip pat jį traukė; dažnai ir labai sėkmingai jis savo vaidybą skaidrino mums svetimą padangę. Kurauskas sėkmingai baigė grafikos studijas ir drauge su daugeliu emigravo į Ameriką. Įsikūrė Chicago'je, kur praleido jam lemtą trumpą gyvenimo tarpą. Siandien mes prisimename Algirdą Kurauską kaip ryškia grafikos meno asmenybę. Ši teiginį paliudija jo palikti grafikos darbai. Paminėti tenka jo 1962 metais Chicago'je paruoštą dailės parodos katalogą, kurio apipavidalinimas, raidžių stilistika ir reto subtilumo grafika jau aiškiai liudija jo talentą ir rodo jį kaip subrandusį dailininką. Tarp daugelio kitų dailininko kūrinių pažymėtina jo iliustruo-

Algirdas Kurauskas

„Mergaitė su amfora“
Linoraižiny

Algirdo Kurausko darbų paroda Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je, vyksta iki spalio 14 dienos.

Algirdą Kurauską prisiminus

Susipažinau su Algirdu Kurausku Freiburg'e (ten 1946 m. vasario 11 d. įsikūrus Meno mokyklai), jam atvykus studijuoti dailės. Įstojo į grafikos studiją, kuriai vadovavo mūsų žinomas grafikas Telesforas Valius. Algirdo Kurausko veržli prigimtis, siekianti pažinti menų paslaptis, netilpo vien dailės ribojamame pasaulyje. Teatras ir vaidyba taip pat jį traukė; dažnai ir labai sėkmingai jis savo vaidybą skaidrino mums svetimą padangę. Kurauskas sėkmingai baigė grafikos studijas ir drauge su daugeliu emigravo į Ameriką. Įsikūrė Chicago'je, kur praleido jam lemtą trumpą gyvenimo tarpą.

Siandien mes prisimename Algirdą Kurauską kaip ryškia grafikos meno asmenybę. Ši teiginį paliudija jo palikti grafikos darbai. Paminėti tenka jo 1962 metais Chicago'je paruoštą dailės parodos katalogą, kurio apipavidalinimas, raidžių stilistika ir reto subtilumo grafika jau aiškiai liudija jo talentą ir rodo jį kaip subrandusį dailininką.

Tarp daugelio kitų dailininko kūrinių pažymėtina jo iliustruo-

ta Mariaus Katiliškio knyga *Šventadienis už miesto*. Su šiomis iliustracijomis velionis save įrikiavo į mūsų grafikų elitą. Kas ir kodėl nesudarė sąlygų, kad Algirdas Kurauskas mums būtų dosniau apdovanojęs savo talentu raiška? Likimas mus skriaudė, ir lietuviai dailininkai neturėjo sąlygų visas savo jėgas skirti kūrybai. Šią skriaudą Algirdas Kurauskas skaudžiai ir tragiškai išgyveno.

Dailininko Algirdo Kurausko palikta kūryba mums įpareigoja ją surinkti ir išleisti atskiru leidiniu. Nejaugi ir toliau tą darbą paliksime kūrėjų žmonoms, kas jau įvyko su Galdiko, Valiaus, Augiaus ir Puzino monografijomis. Bet ar jos visos bus pajėgios tai padaryti?

Dailininko Algirdo Kurausko mums ir mūsų tautai palikti kūrinių — mus įpareigoja juos globoti. Nesame savo talentais tokie turtingi, kad juos paliktumėm negailestingam likimui. Mirtis palaidoja ne tik žmones, bet ir tautas, kurios nesistengia savo kūrybinių paveldų papuošti žmonijos istorija.

Vytautas K. Jonynas

Marijos Strasevičiūtės darbų parodą aplankius

ALGIMANTAS KEZYS

Dailininkė Marija Strasevičiūtė-McBride gimė 1950 metais Reutlingen'e, tuometinėje Vakarų Vokietijoje. Tais pačiais metais su tėvais, broliu ir seserim atvyko į JAV. Gyvendama Chicago's Marquette Park'e, ji baigė lietuvių parapijos mokyklą, Maria High School ir Chicago's Aukštesniąją lituanistinę mokyklą. Įstojo į University of Illinois, iš jo persikėlė į Southern Illinois University, Carbondale, Illinois, kuriame 1976 metais įsigijo dailės mokslų magistro laipsnį.

Baigusi mokslus, Strasevičiūtė pradėjo dalyvauti Vidurio Vakarų rajono dailės parodose. Nemažai jos darbų yra įsigijusios amerikiečių įstaigos, korporacijos ir privatūs rinkėjai. Jos vėliausių darbų paroda buvo atidaryta šių metų rugsėjo 13 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje. Paroda vyks iki spalio 13 dienos.

Strasevičiūtės tapyba pasižymi optimistine fantazija, ryškiomis spalvomis, išreiškiančiomis asmeninę laisvę. Jos linijos, erdvės ir formos sukuria dinamišką, nuolat besikeičiančią panoramą.

Ankstyvuosiuose savo darbuose dailininkė buvo pamėgusi miesto peizažą, vaizduojamą kaip spalvotų kubų įvairiaspalves kompozicijas. Šios geometrinės formos netrukus ėmė kisti į lankstesnes, organiškas plokštumas. Kietos linijos užleido vietą

intuityviam spontaniškumui ir žaismingumui, atskleidžiamas dailininkės vidinio pasaulio dinamika. Gal todėl meno žinovai priskiria ją prie abstraktaus ekspresionizmo (geriau: neoekspresionizmo) atstovų, eksploatuojančių emocijų ir pasąmonės vaizdų išsiliejimą spalvose, potėpiuose bei kompoziciniuose linijų ir formų judesiuose.

Nors pasąmonės vaidmuo yra aiškus Strasevičiūtės tapyboje, tačiau dominuoja sąmonė ir tvarka. Strasevičiūtės piešti daiktai skraido erdvėje, rodo, laisvai ir spontaniškai. Tačiau kiek-

vienas yra savo vietoje, priklaikomas griežtų kompozicinių dėsnių. Spalvos nesilieja, kur pakliudamos — yra derinamos gerai išlavinto estetiško pojūčio. Todėl tariamas formų sąmyšis yra vis dėlto tvarkingas, spalvų sprogimėjimai apmąstyti, plokštumų vieta apskaičiuota.

Šis Strasevičiūtės sugebėjimas derinti sąmoninį spontaniškumą su proto uždėtais varžtais yra jos meno geroji ypatybė ir jos talento požymis. Ir eiliniam žiūrovui abstraktus menas pasidaro labiau suprantamas, kai jame yra logika ir tvarka.

Marija Strasevičiūtė

„Point of No Return“, 1991
akrilas, drobė, 5' x 5'6"

Isižiūrėjęs į parodoje eksponuojamus Strasevičiūtės tapybos darbus, pajunti, kad tarp spalvotų taškų ir drąsių, gal net vaiko vaizduotei priskirtinų, žaismingų potėpių ir formų, atsirado kažkur matytas tikras vaizdas ir nuotaika. Štai viename paveiksle, tarp medžių ir šakų, pradėti matyti lyg vaikų parką su maudymosi baseinu, medžius, sūpynes, aitvarus, klounus, žaislus, skanumynų pripildytas kioskus. Kitame pasirodo vaikų mugės kampelis: karuselės, sąmyšis, judesys, kimštų gyvūnų formos, ledai, prakąsto arbūzo liekanos. Tarsi to būtų negana, trečiame tas pats žaismingumas: balionai, sprogėjančios fejerverkai, pilys, naujosios technologijos žaislai, skraidantys objektai, pripildantys visą dangaus plynę parašytiems, skraidančiomis lėktuvais, akį žavinčiais nuostabiais lėktuvais. Toks žaismingas malonumas padvelkė iš Strasevičiūtės paveikslų šias eilutes rašančiam žiūrovui. Kitas, stovėdamas prieš tą patį paveikslą, galbūt žiūrės visai ką kitą. Bet taip ir turi būti. Menas kuriamas tam, kad jį savaip atkurtų žiūrovas. Strasevičiūtės darbai, šalia žavių spalvų, įmantrių kompozicinių elementų, turi dar ir stiprų komunikacijos potencialą.

• Marijos Strasevičiūtės darbų paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je, vyksta iki spalio 13 dienos.

Marija Strasevičiūtė

„Missing Link“, 1990
Akrilas, drobė, 48" x 60"

Kultūrinė kronika

• Algirdo Landsbergio pjesės „Idioto pasaka“ premjera slovenų kalba įvyko šių metų spalio 4 dieną Kranj teatre, Slovenijoje. Spektaklį sukūrė vienas žymiųjų buvusios Jugoslavijos režisierių, Zvone Šedlbauer.

• Jubiliejinė dvidešimtoji metinė **Lietuvių fotografijos paroda** šį rudenį vyks nuo spalio 25 iki lapkričio 3 dienos Čiurlionio galerijoje, Chicago'je. Šių

metų parodoje, kaip ir pernykštėje, bus dvi temos: viena laisva, kita rengėjų parinkta — šiemetinė parinktoji tema yra „Sportas“. Sporto tema nuotraukos dalyvaus konkurse ir bus premijuojamos. Greta įprastinio konkurso šiais metais įvestas ir specialus konkursas jauniems ir pradedantiems fotografams. Premijos bus įteiktos po parodos uždarymo šių metų lapkričio 8 dieną Jaunimo centro kavinėje, Chicago'je.

• Pirmaujantis Chicagos dramos teatras **Goodman** (200 South Columbus Drive) šį sezoną pradėjo stipria socialine David Feldshuh drama „Miss Evers' Boys“, kurioje vaizduojama gailėstingoji sesuo 1932 metais nuvykusi gydyti Alabamos ūkininkų, ten pasireiškus epideijai, ir jiems negaunant būtiną peniciliną. Ji parodo jiems daug nuoširdumo. Režisierius Kenny Leon pakviestas iš Atlantos. Aktoriai parodo daug sugebėjimo dainavime, šokyje, šuoliuose. Šis pastatymas tęsis iki spalio 27 dienos.